GINESTAR

Nom oficial: Ginestar, topònim que prové de *ginesta*, arbust molt abundant al terme, de branquillons verds, fulles petites i flors grogues, de la família de les papilionàcies i de l'espècie *Retama sphaerocarpa*. La vila de Ginestar prové d'una alqueria àrab on, segons la tradició, hi havia una gran ginesta, per la qual era coneguda amb el nom de Mas de la Ginesta, masia formada per unes quantes cases agrupades.

Gentilici: ginestarol, ginestarola.

Varietat lingüística: català occidental.

Blasonament: la vila de Ginestar té un escut caironat d'argent, una mata de ginesta de sinople florida d'or, acostada de dues rodelles de gules amb una creu de Malta d'argent. Per timbre una corona mural de vila (fig. 1). Aquest escut fou aprovat el 22 de desembre de 1995 i publicat en el DOGC el 24 de gener de 1996.

Ginestar també compta amb una bandera oficial; és d'origen heràldic, apaïsada i de proporcions dos d'alt per tres de llarg, vermella, amb un pal central groc, de gruix 2/9 de la llargària del drap, i dos altres pals verds, de gruix 1/8 de la mateixa llargària, juxtaposats a cada costat del groc; i una creu blanca de Malta, de diàmetre 3/12 de l'alçària del drap, centrada a cada terç vermell (fig. 2).

Comarca: Ribera d'Ebre.

Àmbit territorial: Terres de l'Ebre.

Fig. 1. Escut de Ginestar

Fig. 2. Bandera de Ginestar

Bisbat: Tortosa.

Partit judicial: Falset.

Extensió: 15,63 km^2, que el converteix en el terme municipal més petit de la comarca de la Ribera d'Ebre —més petit encara que Móra la Nova (15,86 km^2). De la seua petita extensió, unes 334 ha de les planes properes a l'Ebre corresponen a regadiu i unes 1.212 ha a secà, tot coincidint amb les darreres elevacions de les serres de Tivissa.

Densitat de població (2008): 69,3 hab/km^2.

Altitud: 26 m snm, que el converteix en el nucli més baix de la comarca, juntament amb Benissanet.

Nuclis de població limítrofs: Ginestar és un municipi que està situat al sud de la comarca de la Ribera d'Ebre, a la cubeta de Móra i amb tot el terme municipal situat a l'esquerra del riu Ebre. Al SW limita amb Rasquera al llarg de la riera del Comte. A l'oest limita amb Miravet, primer prop de la desembocadura de la riera del Comte a l'Ebre, després al llarg de la carretera de l'Eix de l'Ebre (davant el pas de barca de Miravet) i finalment pel marge esquerre de l'Ebre fins l'illa de Putxó. L'illa de Putxó és una gran plana al·luvial formada en un gran meandre que descriu el riu Ebre i que actualment separa àmpliament el nucli urbà de Ginestar del curs fluvial. El sector NW del terme ginestarol es troba en aquesta plana, que queda dividida entre Miravet i Ginestar. Pel nord el límit el constitueix més o menys el centre del curs del riu Ebre, que el separa del terme de Benissanet i arriba fins a la mateixa illa de Benissanet. Tot l'est del terme limita amb Tivissa, des de l'Ebre fins la riera del Comte, passant pel coll de Marcó i els barrancs de la Vallonga, dels Comuns i d'Escalers, aquest darrer que fa de divisòria entre els dos termes municipals pel sud.

Punts més alts: l'orografia del terme municipal de Ginestar és suau i comprèn un sector planer majoritari i un petit sector més elevat, per sobre dels 100 metres i fins a la cota més alta del terme, que només arriba als 180 m snm. Aquest segon sector més ondulat correspon al límit oriental del terme municipal, que fa costat amb el muntanyós terme de Tivissa i correspon als darrers contraforts del pic tivissà de Càrcoles i al coll de Marcó (fig. 3). La majoria del terme es troba, però, entre els 20 i 40 m snm a les planes que voregen l'Ebre (l'illa de Putxó, les Gleves, les Queretes, les Hortes, les Illetes, los Sotets, les Cocolles i el nucli urbà) o entre els 40 i 80 m snm cap a la riera del Comte, els barrancs de Sant Antoni i de Gàfols, les Deveses, los Aiguadins, les Planetes, la Coma de Margalef, el Fondo de Pellissa, les Vinyes de Dalt o los Olivars. El sector sud-est del terme entre els barrancs d'Escalers i dels Comuns, corresponent a les Planes, es troba entre els 100 i 130 m snm.

Barrancs: recorren el terme de Ginestar diversos barrancs que davallen de les serres de Tivissa i que tributen a l'Ebre pel marge esquerre. El principal barranc és la riera del Comte, que neix fora de la comarca, en el terme del Perelló, i que després fa de límit entre Tivissa i Rasquera fins que arriba pel marge dret el barranc d'Escalers; des d'aquest punt i fins al pont de la carretera

Fig. 3. Vista des de la plana del poble de la zona més alterosa del terme (coll de Marcó, a la dreta) que davalla del cim tivissà de Càrcoles, a l'esquerra (M. Anguera, 2009)

Fig. 4. Riera del Comte, on creix un magnífic ginestar (V. Casadó, 2009)

de l'Eix de l'Ebre la riera fa de límit entre Ginestar, al marge dret, i Rasquera, al marge esquerre (fig. 4); a partir d'aquí la riera s'endinsa en terme miravetà i un quilòmetre més enllà desemboca a l'Ebre al bell mig de la reserva natural de fauna salvatge del tamarigar de Miravet. Aigües amunt del pas de barca de Miravet, desemboca a l'Ebre el barranc de Sant Antoni, de recorregut completament ginestarol, procedent de les Planes. Poc més amunt de l'Ebre i al sud del nucli urbà de Ginestar desemboca el tercer barranc important que recorre el terme i que correspon al barranc de Gàfols i el seu tributari, el dels Comuns; tots dos s'originen a les serres de Tivissa i reben les aigües dels barrancs tivissans de Nòria, de Simetries, de la Vallonga i de Pena-roja.

Localització geogràfica: tot el terme municipal de Ginestar es troba inclòs dins de les quadrícules CF04 i BF94. La primera ocupa gairebé tot el terme, mentre que la segona només una petita proporció corresponent a la part més occidental de l'illa de Putxó, l'Aubasta, el pla de la Barca, el mas de Sant Vicenç, el darrer tram del barranc de Sant Antoni proper a la desembocadura a l'Ebre i el darrer tram de la riera del Comte, abans del pont viari sobre l'Eix de l'Ebre, que marca el límit amb el terme miravetà. Totes les quadrícules esmentades corresponen al fus i zona 31T, de la projecció internacional UTM.

Població (2008): 1.098 habitants.

Moviment demogràfic: el primer fogatjament que dóna els focs de la població és del 1553, ja que anteriorment eren inclosos en les xifres globals de les cases taxades de la castlania d'Amposta, dels hospitalers; aquell any hi havia 78 focs (famílies). No és fins l'any 1717 quan podem parlar d'un nombre concret, 210 habitants. Al llarg de tot el segle XVIII i també del XIX, i a causa d'una favorable situació econòmica produïda sobretot pel desenvolupament del conreu de la vinya, la demografia va augmentar considerablement. El 1860 hi havia 1.292 habitants distribuïts pel terme, la majoria a la vila. Al cens de 1900 s'hi referencien 1.715 habitants, nombre màxim de població ginestarola mai censada; a partir d'aquest any la població inicia un lent però continuat descens, el 1936 era de 1.532, el 1940 de 1.426 habitants, el 1960 de 1.252, el 1970 de 1.098; des d'aleshores ha anat disminuint sense parar i ha arribat al mínim l'any 1998 amb 829 habitants; a partir d'aquest any la població ha anat augmentant molt lentament fins a arribar a 1.098 habitants el 2008, xifra idèntica a la de l'any 1970 (fig. 5). Si analitzem el padró de l'any 2008, veiem que un 14% de la població té una edat compresa entre els 0 i 17 anys, un 63% entre 18 i 64 anys i un 23% té més de 65 anys (fig. 6 i 7); aquestes dades generen una piràmide de població invertida, que si la dibuixéssim tindria forma de rombe; aquest patró amb menys percentatge de joves i més de població gran que en el conjunt de Catalunya (fig. 8) es va repetint en tots els pobles de la Ribera d'Ebre, on la manca d'una veritable planificació econòmica està portant la comarca a un envelliment que pot desembocar en unes escasses possibilitats de progrés.

Cens electoral (2008): 669 electors.

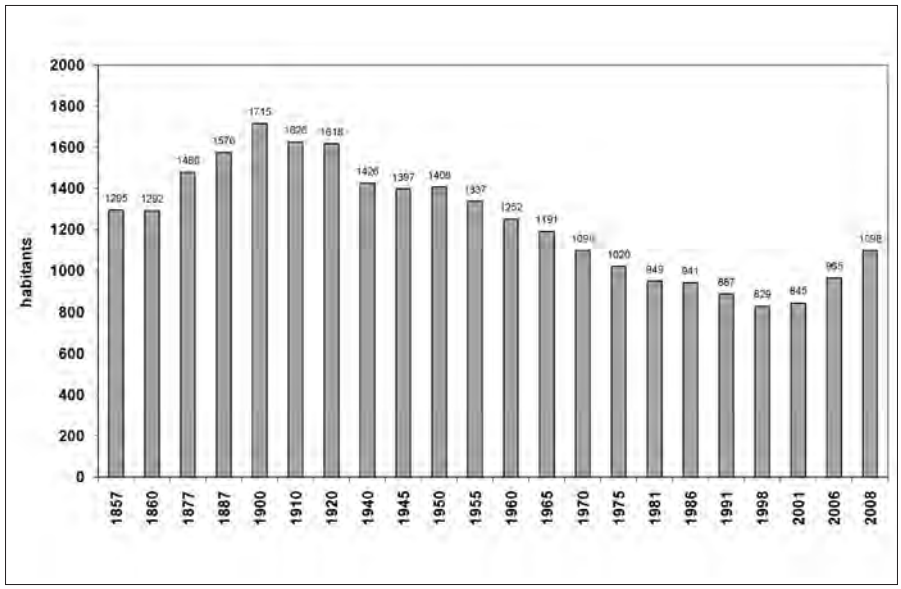

Fig. 5. Moviment demogràfic de Ginestar des de 1857

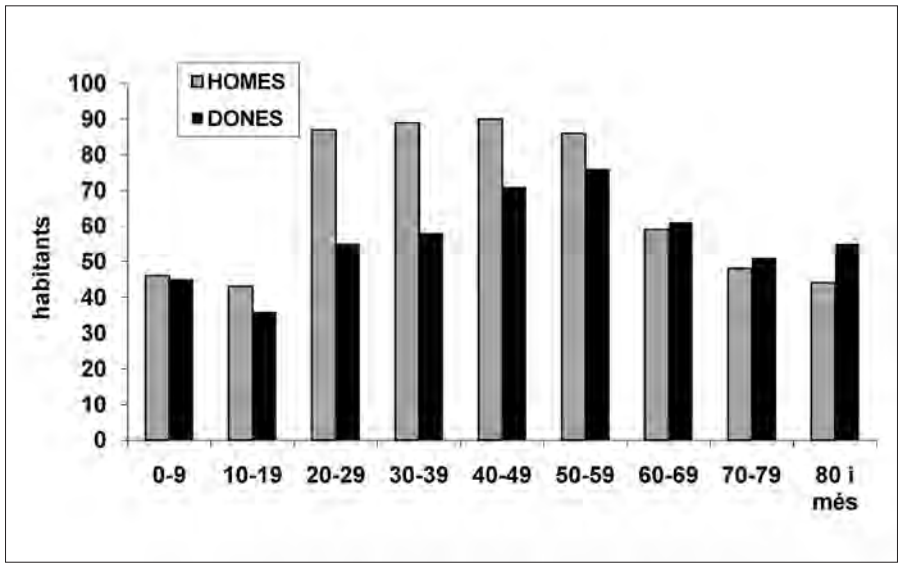

Fig. 6. Distribució de la població de Ginestar per sexe i edat el 2008

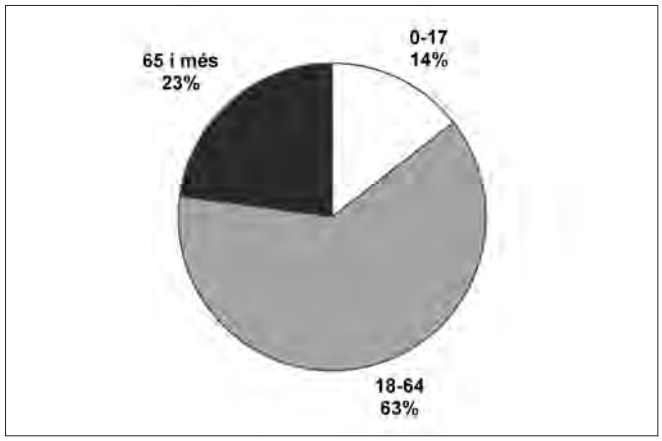

Fig. 7. Distribució de la població de Ginestar per grups d'edat el 2008

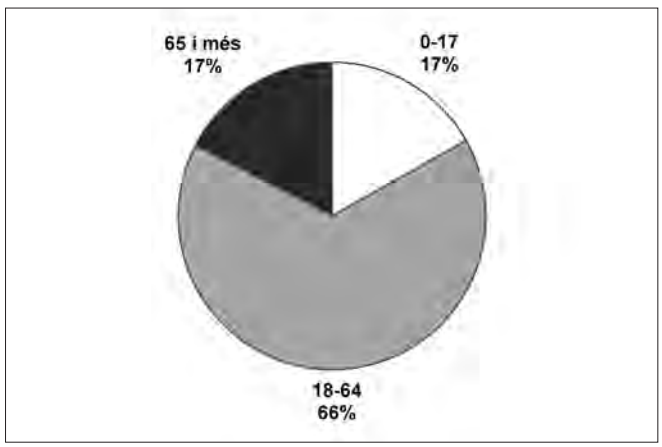

Fig. 8. Distribució de la població de Catalunya per grups d'edat el 2008

Dades econòmiques: com a la majoria de municipis de la Ribera d'Ebre la població es dedicava tradicionalment a l'agricultura, que era la base econòmica del municipi. A partir dels anys seixanta la reducció s'anà accentuant: l'any 1965 era un 82% de la població activa, al 1975 el percentatge disminuí a un 69%, al 1986 només era d'un 47% i al 2001 només un 29% de la població activa es dedicava a l'agricultura; això és conseqüència del fet que la població ha anat derivant vers altres activitats com les industrials, un 19%, la construcció, un 15%, i els serveis, un 38% (taula I i II). Municipis propers com Móra d'Ebre i Ascó han absorbit molta mà d'obra, en general jove, i l'agricultura, base de l'economia tradicional, ha passat a ser per a molts ginestarols una activitat a la qual s'hi dediquen a temps parcial, i els que s'hi dediquen a temps total tenen una mitjana d'edat molt alta. El 1991 es conreaven 1.562 ha del terme, de les quals 1.212 ha eren de secà i 334 ha eren de regadiu. La principal producció agrícola ve donada pels arbres fruiters (presseguers, pruneres, pomeres, pe-

reres, cirerers), vinya, ametllers i oliveres; la vinya, l'olivera i també l'ametller són conreats especialment en terres de secà. La Cooperativa Agrícola de Ginestar fou fundada l'any 1918 i es dedica fonamentalment a l'elaboració i comercialització del vi i de l'oli, i a la comercialització de la fruita seca, tot i que encara hi ha pagesos que fan oli i vi per a consum familiar; dins de la Cooperativa hi ha una secció que es dedica a la venda de fruita (fig. 9). La població disposa de 3 molins més d'oli i de vi.

En ramaderia, l'aviram representava l'any 2001 el sector més desenvolupat, seguit del porcí, però actualment només hi ha una granja de pollastres, una de porcs i un ramat d'ovelles i cabres.

Les activitats industrials radicades al municipi són poc representatives, atesa la poca població que ocupen: una indústria d'olives de conserva, una que fabrica sansa de l'oliva i una senyora que fa cabassos; aquesta darrera ocupació havia estat tradicional però actualment s'ha perdut.

Taula I. Percentatge de població ocupada per sectors d'activitat (2001)

Activitat	*Ginestar*	*Ribera d'Ebre*	*Catalunya*
Agricultura	29,0%	12,8%	2,5%
Indústria/Energia	19,0%	24,9%	25,2%
Construcció	14,7%	13,2%	10,4%
Serveis	37,3%	49,0%	62,0%
Total ocupació	300	8.198	2.815.126

Fig. 9. Paisatge agrari amb fruiters, ametllers i oliveres (V. Casadó, 2009)

Taula II. Percentatge d'empreses i professionals per sectors (2002)

	Indústria	*Construcció*	*Comerç*	*Serveis*	*Professionals*
Ginestar	18,3%	23,3%	20%	28,3%	10%
Ribera d'Ebre	10,4%	16,9%	25,3%	38,2%	9,3%
Catalunya	9,7%	13,0%	19,1%	43,0%	15,1%

Festes i tradicions

Ginestar celebra la seua Festa Major el dia 11 de novembre, en honor de Sant Martí; té una durada de quatre dies i es fa coincidir amb el segon cap de setmana de novembre (fig. 10). Altres festes són: la Diada de l'Ermita, el segon diumenge de maig, en què tot el poble participa en un dinar de germanor; el dia 8 de desembre, dia de la Puríssima, se subhasten plats cuinats per voluntaris amb la finalitat de recaptar fons per a l'Escola i Banda de Música La Ginesta; a finals de setembre se celebra la fira d'arts i oficis Raure, que és una mostra dels oficis locals i comarcals tradicionals: matalassers, puntaires, terrissaires, manipulació de la palma, elaboració de licors com l'orujo, melmelades com el mostillo i el codonyat, mostres del funcionament de molins tradicionals d'oli, vi i farina… (fig. 11 i 12). Altres festes a destacar serien la de Santa Àgueda, festa gran de les dones, la Setmana Santa, amb les seues processons, i les dues Pasqües (Nadal i Reis), que fan que molts ginestarols i ginestaroles retornin al poble.

Llocs d'especial interès

– Antiga església parroquial: es conserva, encara que en molt mal estat, una nau coberta amb volta de canó apuntada. La façana de pedra, amb elements renaixentistes i barrocs, va ser traslladada a l'actual església de Sant Martí.

– Església parroquial de Sant Martí: imposa per la seua grandària i ubicació entre els carrers de Covadonga, de l'Església i plaça de l'Església. És una construcció barroca del segle xviii, amb tres naus i cúpula sobre el creuer. El campanar de la torre resta inacabat.

– Ermita de Sant Isidre, situada a 500 metres del poble, datada de l'any 1617. És un edifici d'estil neoclàssic, d'una sola planta, format per una nau coberta amb volta ovalada de llunetes entre arcs torals i capelles entre els contraforts (fig. 13). L'interior està decorat amb pintures murals de la fi del segle xviii amb temes ornamentals. La imatge del patró es guarda tot l'any i el dia de la Festa Major es trasllada en processó a l'església parroquial i és retornada novament en finalitzar les celebracions.

– Embarcador: bonic indret situat als marges del riu Ebre. Dins dels actes de la Festa Major del 2009 s'ha inaugurat un passeig que va del camp de futbol a l'embarcador, flanquejat per arbres, bancs i fonts. A l'embarcador hi ha una esplanada amb un magnífic mirador al riu Ebre i un amarrador des d'on es pot iniciar una passejada pel riu o simplement gaudir de la natura (fig. 14).

Fig. 10. Castellers a la plaça de Catalunya un dia de la Festa Major (Ajuntament de Ginestar, 2009)

Fig. 11. Puntaires a la fira d'arts i oficis Raure (Ajuntament de Ginestar, 2009)

Fig. 12. Matalasser en una demostració a la fira d'arts i oficis Raure (Ajuntament de Ginestar, 2009)

Fig. 13. Ermita de Sant Isidre (V Casadó, 2009)

Fig. 14. Embarcador de Ginestar (V. Casadó, 2009)

– Font de l'Aiguadí: paratge de gran interès natural situat a la riera del Comte, límit entre Ginestar i Rasquera. Un baixador amb passamà de fusta condueix del camí a una basseta que recull l'aigua que brolla de la font.

– Conjunt arqueològic de Ginestar: el 14 de novembre del 2008 va ser declarat espai de protecció arqueològica pel Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya, de comú acord amb l'Ajuntament de Ginestar. Entre els jaciments més significatius destacaríem el Barranc de Gàfols i el Barranc de Sant Antoni. El primer és un important patrimoni arqueològic d'uns 300 m²; on s'ha descobert l'estructura d'un petit poblat format per un mínim de 13 recintes i una estructura trapezoïdal allargada excavada a la roca base; els recintes estan separats per tres carrers de traçat rectilini, d'una amplada lleugerament superior a un metre; és difícil donar unes dates cronològiques concretes, però es creu que la darrera fase d'ocupació del jaciment podria ser cap al 590-580 aC. Per la seua part, el Barranc de Sant Antoni estaria datat cap al segle x-vii aC i pertany a les primeres etapes dels camps d'urnes a Catalunya; el jaciment ocupa la punta d'un esperó constituït per la segona terrassa fluvial sobre el riu Ebre, just a la dreta del barranc de Sant Antoni, en un terreny de conreu d'oliveres actualment abandonat, i molt a prop del pas de barca de Miravet (vegeu Noguera, 1998, i Sanmartí et al., 2000, per a una extensa descripció).

– Cova de les Dos Sortides: situada en un punt enlairat del poble, fou utilitzada durant la guerra civil per la seua ubicació estratègica.

– Grans casalicis: un distintiu del poble de Ginestar són els seus carrers amples i rectilinis, ben conservats i amb cases pairals que mantenen esplèndides façanes fetes amb pedres trencades de calç, pintures murals, rajola àrab, fusta treballada a les portes i finestres, així com magnífiques balconades de ferro forjat. Al carrer de la Ginesta hi havia la casa més antiga del poble i que li dóna nom, el Mas de la Ginesta, actualment integrada dins d'un habitatge. El Mas de la Ginesta era una alqueria àrab (casa de camp amb terra de conreu de regadiu). Fou conquerida en temps de Ramon Berenguer IV, i l'any 1206 els templers li van donar la carta de poblament i caràcter jurídic de poblat independent, atès que pertanyia a la comanda de Miravet. Durant el segle xviii es construïren unes quantes cases pairals, mostra de la gran riquesa agrícola de la zona (cotó i tabac); moltes encara es conserven, tot i que han sofert modificacions que han alterat, fonamentalment, la seua estructura interna. Podríem esmentar, a tall d'exemple, cal Ferrer, ca Margalef, ca Pepe, cal Pubill, ca Pellissa, ca Conrado, ca l'Hostal, ca Tremuntà, entre altres. La gran majoria d'aquestes cases disposava de molí d'oli i de vi propi i, algunes, fins i tot de farina.

– Antics molins de Ginestar: pràcticament han desaparegut tots, només en queden algunes restes molt deteriorades. L'actual molí de ca Margalef n'era un, avui en dia totalment reformat.

– Les riuades: es pot fer un bonic recorregut pels carrers del poble buscant les plaques que recorden grans riuades, com les dels anys 1617, 1787 i 1907. La més greu fou la del 8 i 9 d'octubre de 1787, en la qual moriren 3 persones i s'enderrocaren 123 cases, amb un volum d'aigua estimat de més de 23.000 m^3/s; les plaques més significatives són les situades a l'església parroquial i a la façana de cal Ferrer, a la plaça del Pou. El tivissà Màrius Bru escrivia, tot referint-se a la riuada de 1787 i a la barrancada que baixava per la riera del Comte:

> […] en el més gros de la inundació, la barrancada del Burgà entrava al riu amb tanta d'impetuositat que aturava, en part, el corrent de l'Ebre, augmentant l'angúnia dels pobles de Miravet, Ginestar i Benissanet. La inundació fou grandiosa, puix que l'aigua envaí la plaça i els carrers baixos de Móra d'Ebre, tot Benissanet, tot Ginestar i els carrers plans de Miravet. Els terrenys coberts per l'aigua es compten per milers de jornals […]. El rei Carles III condonà, per quatre anys, la contribució als pobles riberencs.

Serveis: Ginestar disposa d'un complex esportiu municipal amb 3 piscines, camp de futbol de gespa i una pista poliesportiva; un casal d'avis; una biblioteca municipal adherida a la xarxa de la Generalitat; una Escola i Banda de Música on s'imparteixen classes de solfeig i instrumentació a nens i nenes, i que consta de 40 músics molt joves; un consultori mèdic municipal amb metge i ATS, una farmàcia, un servei d'urgències de l'Àrea Bàsica de Salut de Móra la Nova i de l'Hospital Comarcal de Móra d'Ebre; el Col·legi d'Educació Infantil i Primària Pàmies, que el 2009 ha fet 50 anys (fig. 15); una Cooperativa Rural i Caixa Agrària, molins d'oli i cellers (vegeu plànol de la població a la fig. 16).

Fig. 15. Col·legi Pàmies (M. Anguera, 2009)

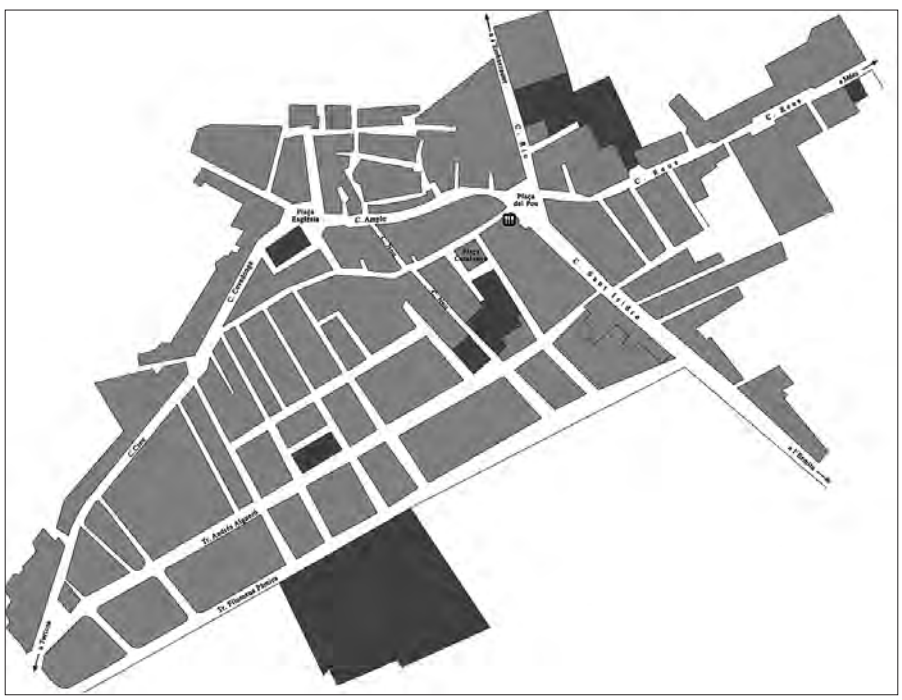

Fig. 16. Plànol general del nucli urbà de Ginestar (Ajuntament de Ginestar)

Moviment associatiu: la Comunitat de Regants, la Societat de Caçadors, Club Esportiu Ginestar, la Societat Cultural i Recreativa La Ginesta i el Grup Cultural L'Estralla, que organitzen les activitats lúdiques del municipi, així com l'Associació de Dones de Ginestar i l'Associació de Jubilats.

Cognoms més comuns a Ginestar: Agné, Borràs, Canalda, Casadó, Cortés, Domènech, Galindo, Margalef, Monclús, Mosegui, Papaseit/Papaceit, Piñol, Pujol, Sabaté, Torà…

BIBLIOGRAFIA

Biarnés, C.; Cid, J.S. (1984): *Guia de la Ribera d'Ebre*. Ed. Llibreria de la Rambla, Tarragona.

Bofarull, M. (2002): *Origen dels noms geogràfics de Catalunya. Pobles, rius, muntanyes.* Cossetània Edicions, Valls.

Bru, M. (1955): *Fulls d'història de la vila de Tivissa i del seu territori antic*. Ayma Editors, Barcelona.

Cid, M.M.; Cid, J.S. (1994): *La Ribera d'Ebre*. Col·lecció Les Comarques de Catalunya, 31. Dissenys Culturals, Barcelona.

Gran Geografia Comarcal de Catalunya (1985): vol. 7, Enciclopèdia Catalana, Barcelona.

Noguera, J. (1998): "Darreres actuacions arqueològiques al municipi de Ginestar". Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre. *Miscel·lània,* 12: 101-120.

Sanmartí, J.; Belarte, M.C.; Santacana, J.; Asensio, D.; Noguera, J. (1994): *L'assentament del bronze final i primera edat del ferro del Barranc de Gàfols (Ginestar, Ribera d'Ebre)*. Col·lecció Ilercavònia. Fulls d'Arqueologia, 2. Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre, Flix.

Altres fonts

Ajuntament de Ginestar: www.ginestar.altanet.org; www.ginestar.org

Institut Cartogràfic de Catalunya

Institut d'Estadística de Catalunya: www.idescat.net

Sistema d'Informació d'Administració Local: www.municat.net:8000

Wikipedia: ca.wikipedia.org/wiki/Escut_de_Ginestar

MONTSERRAT ANGUERA TERRÉ
VICENT CASADÓ BURILLO
Membres de la Junta Directiva del Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre
Equip editorial de la Miscel·lània del CERE